

1.7. STRUKTURA TRESTNÍHO ZÁKONÍKU

Hlavním obsahem trestního zákoníku je **výčet znaků trestných činů (dispozice) a trestů, popř. ochranných opatření (sankce)**. Přesné a jasně formulované dispozice a sankce trestního zákona jsou důležitou podmínkou pro dodržování zákonnosti. Rozlišení dispozice a sankce je patrné nejnázorněji v ustanoveních zvláštní části. Nutno však pamatovat na to, že zvláštní část obsahuje jen část normy a je třeba ji doplnit příslušnými ustanoveními části obecné.

Například § 140 odst. 1 TZk stanoví: „Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán ...“ Slova „kdo jiného úmyslně usmrtí“ obsahují jen část dispozice, kterou je nutno doplnit zejména podle § 25, 26 TZ (věk, přičetnost), stejně jako slova „bude potrestán ...“ obsahují jen část sankce a je třeba je doplnit zejména obecnými ustanoveními o trestech.

Dispozice v trestním právu je část normy, která vyjadřuje zákonné znaky trestného činu. Zahrnuje v sobě i tzv. hypotézu, tj. označení podmínek, za kterých se norma jako pravidlo jednání uplatní a kdy orgány trestního soudnictví jsou povinny uložit sankci.

Rozlišujeme dispozice

- **popisné**, které popisují znaky trestného činu
- **odkazovací**, které odkazují na určitou jedinečnou normu
- **blanketní**, které neodkazují na určitou jedinečnou normu, ale obecně na normu nebo více norem určitého druhu (například § 308 TZk odkazuje na prováděcí předpis, § 412 TZk na předpisy mezinárodního práva a podobně)

Povahu sankce mají v trestním právu tresty a ochranná opatření.

Podle určitosti vymezení trestu v sankci rozlišujeme

- **tresty absolutně určité**, kdy zákon stanoví druh i výměru trestu, například trest odnětí svobody na doživotí
- **tresty relativně určité**, kdy zákon stanoví druh trestu, přičemž výměra se může pohybovat v určitém rámci, například trest odnětí svobody na 5 až 12 let a
- **tresty absolutně neurčité**, které však nejsou v trestním právu žádoucí a ani se v platném právu téměř nevyskytují (například „bude potrestán přiměřeně“ – § 525 rakouského tr. zákona z r. 1852)

V jedné trestní sankci může být

- a) jeden trest
- b) několik alternativních trestů nebo
- c) několik kumulativních trestů

V našem trestním právu naprosto **převládají tresty relativně určené** (výjimkou jsou tresty neodstupňovatelné – § 78 a § 79 TZk). U jednoho a téhož trestného činu stanoví zákon zpravidla dvě i více trestních sazeb trestu odnětí svobody, **sazbu základní a sazby zvýšené**.

1.8. VÝKLAD TRESTNÍHO ZÁKONÍKU

Úkolem výkladu zákona je zjistit jeho pravý smysl. Rozlišujeme druhy výkladu podle toho, kdo zákon vykládá, podle závaznosti, podle prostředků a podle poměru k doslovnému znění.

1.8.1. PODLE TOHO, KDO ZÁKON VYKLÁDÁ

Podle toho, kdo zákon vykládá, se rozlišuje výklad

- **autentický** – tj. výklad podaný orgánem, který normu stanovil. Je závazný jen tehdy, je-li závaznost takovému výkladu právním řádem přiznána (například vykládací pravidla v § 110 až 139 TZk)
- **soudní** – nejčastěji používaný výklad, podle něž se realizuje trestní právo v praxi. Je závazný pro konkrétní případ, který se rozhodnutím řeší. Pro jiný obdobný případ není závazný (výjimky stanoví TZk). Zvláštním druhem soudního výkladu jsou stanoviska Nejvyššího soudu ČR k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu, která však taktéž nejsou právně závazná.
- **vědecký** – obsažen v učebnicích, komentářích, monografiích a časopisech. Není závazný, má však značný vliv na praxi.

1.8.2. PODLE PROSTŘEDKŮ A METODY VÝKLADU

Podle prostředků a metody výkladu se rozlišuje výklad

- **jazykový** – zjišťuje smysl ustanovení na podkladě významu použitých slov a podle zásad gramatiky a pravopisu.
Například jestliže z množného čísla „lidi“ v § 272 TZk dovozujeme, že nestačí ohrožení jedné osoby, z významu rozlučovací spojky „nebo“ v témž ustanovení plyne, že stačí samo ohrožení lidí, aniž by byl zároveň ohrožen cizí majetek, a naopak.
- **logický** – odkrývá smysl zákona prostřednictvím zásad logiky.
- **systematický** – zjišťuje smysl zákonného ustanovení v souvislosti s širším celkem, s celým zákonem nebo celým právním řádem.
Například ze systematického začlenění ustanovení o trestném činu obecného ohrožení § 272 TZk v souvislosti s jeho obsahem a s vysokými sankcemi plyne, že ostatní ustanovení VII. hlavy zvláštní části TZk jsou k § 272 TZk subsidiární, tj. podpůrné.
- **historický** – vysvětluje ustanovení z okolností, za nichž vzniklo.
- **teleologický** – sleduje se jím vlastní cíl celého výkladu, hledisko účelu trestněprávního ustanovení a chráněných právních hodnot, z nichž se dovozuje smysl vykládaného ustanovení.

1.8.3. PODLE TOHO, JAKÝ JE POMĚR VÝKLADU K DOSLOVNÉMU ZNĚNÍ

Podle toho, jaký je poměr výkladu k doslovnému znění se rozlišuje výklad

- **doslovný**
- **rozšiřující (extenzivní)** – například za „obydli“ v § 178 TZk je nutno považovat i uzavřený dvůr domu a podobně.
- **zuzující (restriktivní)** – například v § 346 odst. 2 TZk pod slova „jako svědek“ nespadá výpověď pachatele, který je ve vlastní věci slyšen formálně jako svědek, protože dosud proti němu nebylo zahájeno trestní stíhání.

1.9. ANALOGIE

Užitím analogie rozumíme subsumpci (podřazení) případu pod zákonné ustanovení, které upravuje případ jiný, subsumovanému případu podobný. Na rozdíl od extenzivního výkladu užíváme při analogii

ustanovení, které se na subsumovaný případ podle svého smyslu nevztahuje. Analogií se tedy **vyplňují mezery zákonů**.

V českém trestním právu **analogie k tíži pachatele (in malam partem) nebyla a není připuštěna**. Nepřípustnost analogie plyne ze zásady „žádný trestný čin, žádný trest bez zákona“.

Analogie je nepřipustná v těchto směrech:

- jde-li o rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti,
- jaké tresty, ochranná opatření i jiné újmy na právech nebo majetku lze za trestný čin uložit a za jakých podmínek.